

רשומות

הצעות חוק

ה מ מ ש ל ה

10 במאי 2004

101

י"ט באייר התשס"ד

עמוד

הצעת חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004	417
הצעת חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון (תיקון מס' 7), התשס"ד-2004	433

הצעת חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004

פרק א': הוראות כלליות

1. חוק זה מטרתו להתאים את הליכי החקירה וההעדה לצורכיהם של אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית.

דברי הסבר

ובחקירה נגדית. בשל היעדר מנגנונים מתאימים, נותרים אנשים עם מוגבלות ללא ההגנה הניתנת לכל אדם אחר, ולא מתאפשר מיצוי הדין עם העבריינים.

הצעת החוק באה לקבוע תכנים ודרכי יישום לעיקרון הכללי של התאמת מערכת המשפט, בכל הקשור באנשים עם מוגבלויות שכליות או נפשיות; זאת על ידי יצירת אמצעים שיסייעו לאנשים עם מוגבלויות להתגבר, ככל שניתן, על הכעיות הנובעות ממוגבלותם בהליכי העדה וחקירה.

בית המשפט הכיר בכך שעצם מוגבלותו השכלית או הנפשית של אדם אינה פוסלת את עדותו, וציון כי אין מקום להטביע סטיגמה נורפת על חולי נפש ומפגרים (ע"פ 5339/98 מ"י נ' פלוגי, פ"ד (נז)769).

הצעת החוק נועדה, מעבר להכרה בקבילות העדות, לתת כלים, הן לרשויות המשפט והן לאדם עם המוגבלות, שומזערה, במידת האפשר, את הפגיעה במשקל עדותו של אדם עם מוגבלות כך שניתן יהיה להפיק מעדותו את המרב.

לגבי אנשים עם מוגבלויות שכליות, קובעת הצעת החוק, כי הם ייחקרו על ידי חוקר מיוחד, אשר יעבור הכשרה מיוחדת לחקירתם, במסגרת משרד הרווחה; כן קובעת ההצעה את דרכי התיעוד של חקירות אלה ואפשרות לנוכחות מלווה בחקירה.

ייחוד ההסדר של חקירה על ידי חוקר מיוחד לאנשים עם מוגבלויות שכליות ואי החלתו על אנשים עם מוגבלויות נפשיות נובע מההבדל באופי המוגבלות ומקומם מגוף רחב של מוגבלויות נפשיות, ראשית, המוגבלות הנפשית עצמה אינה משליכה באופן אוטומטי על היכולת לחקור או להעיד; שנית, קיים קושי רב יותר לא רק בזיהוי אנשים עם מוגבלות נפשית אלא גם ביצירת דרך חקירה מיוחדת, שתתאים לחקירתם.

נוסף על הליכי חקירה מיוחדים הנדונים בהצעת החוק, מוצעים אמצעים שיתאימו את הליכי ההעדה בבית המשפט לצורכיהם של עדים עם מוגבלויות נפשיות או שכליות, ובהם, בין השאר, גביית העדות

כללי

הצעת חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004 (להלן – הצעת החוק), המתפרסמת בזאת, באה להסדיר את הליכי החקירה וההעדה של אנשים עם מוגבלויות שכליות ונפשיות, תוך התאמתם לצורכיהם המיוחדים.

הצעת החוק היא פרי עבודת צוות בין-משרדי בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה לשעבר, גבי יהודית קרפ, שכלל נציגי משרדי ממשלה ונציגי ארגונים העוסקים באנשים עם מוגבלויות; כמו כן נדונה הצעת החוק בוועדה לסדר דין פלילי בראשות כב' השופט אליהו מצא, והערות חברי הוועדה שולבו בנוסח ההצעה.

ההכרה העקרונית בזכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות עוגנה בעבר בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998 (ס"ח התשנ"ח, עמ' 152). הצהרה כללית ברבר זכותו של אדם עם מוגבלות לשירותי המערכת המשפטית ולהגנתה ככלל הציבור, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות, אומצה בסעיף 18 ל"הצעת חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (תיקון) (נגישות), דיוור בקהילה וסיוע אישי, תרבות פנאי וספורט, חינוך והשכלה, המערכת המשפטית, ערכים מיוחדים ומידע), התשס"א-2000 (הצ"ח התשס"א, עמ' 326).

ברוח שהגישה בשנת 1997 הוועדה הציבורית לבדיקת חקיקה מקיפה בנושא זכויות אנשים עם מוגבלות בראשות ד"ר ישראל כץ, אשר מונתה על ידי שר המשפטים ושר העבודה והרווחה דאז, צוין (בעמ' 74 לרוח, בפרק ו': הליכים משפטיים), כי –

"אנשים עם מוגבלות, בעיקר שכלית או נפשית, השופים לניצול ולפגיעה מינית ופיסית יותר מכלל האוכלוסייה. המשטרה ומערכת בתי המשפט בישראל אינן ערוכות בצורה הולמת לטפל בתלונותיהם של אנשים עם מוגבלות, שהיו קורבנות לעבירות מין ואלימות. במשטרה אין חוקרים אשר הוכשרו לחקירתם של אנשים וילדים עם מוגבלות, ובבתי המשפט אין מערך מתאים להעדתם, והם נאלצים להעיד ללא התאמה לצורכיהם ולקשייהם המיוחדים, דהיינו, לתת עדות בפני הנאשם, ולעמוד בחקירה ראשית

- "אדם עם מוגבלות נפשית" - אדם עם לקות נפשית שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות;
- "אדם עם מוגבלות שכלית" - כל אחד מאלה:
 - (1) אדם עם פיגור שכלי;
 - (2) אדם עם אוטיזם או עם לקות שכלית אחרת, שבשלהם מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות;
- "אדם עם פיגור שכלי" - מי שאובחן כמפגר בשכלו בידי ועדת אבחון, שהחקמה לפי חוק הסעד;
- "אחראי על קטין או חסר ישע" - כהגדרתו בסעיף 368 לחוק העונשין;
- "בן משפחה" - הורה או אח כהגדרתם בחוק הגנת ילדים;
- "הוות דעת" - הוות דעת של מומחה לפי פקודת הראיות;
- "חוק בתי המשפט" - חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984¹;
- "חוק הגנת ילדים" - חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), התשט"ו-1955²;
- "חוק הסעד" - חוק הסעד (טיפול במפגרים), התשכ"ט-1969³;
- "חוק העונשין" - חוק העונשין, התשל"ז-1977⁴;
- "חוק זכויות נפגעי עבירה" - חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001⁵;
- "חוק חקירת תשודים" - חוק סדר הדין הפלילי (חקירת תשודים), התשס"ב-2002⁶;
- "חוק חקירת עדים" - חוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים), התשי"ח-1957⁷;
- "חוק סדר הדין הפלילי" - חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982⁸;
- "חוקר מיוחד" - חוקר שמינה שר הרווחה לפי סעיף 6 לענין חקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות;
- "חוקר משטרה" - כל אחד מאלה:
 - (1) שוטר שמוסמך לחקור לפי סעיף 2 לפקודת הפרוצדורה הפלילית;

דבריו הסבר

השפעת הצעת החוק על זכויות ילדים
 הצעת החוק נועדה לחול על אנשים עם מוגבלויות שכליות או נפשיות, ילדים ומבוגרים כאחד.
 עם זאת, כרוי שלא לגרוע מזכויותיהם של ילדים עם מוגבלויות כאמור בהליכי חקירה והעדה, המוקנות לכלל הילדים בחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), התשט"ו-1955 (להלן - חוק הגנת ילדים), מוצע, בסעיף 27 להצעת החוק, לקבוע במפורש שהסדר החקירות המיוחד המוצע בהצעת החוק אינו בא לגרוע מהסדר הקבוע בחוק הגנת ילדים, המאפשר לחוקר ילדים להעיד במקום הילד שאותו חקר בעבירה המנויה בתוספת לאותו חוק, דהיינו כעבירות סין ובעבירות אלימות מסוימות, עוד מוצע לקבוע, כי ילד עם מוגבלות שכלית ייחקר בידי חוקר ילדים שצדק השפעת מיוחדת לפי הוראות החוק המוצע.

בלשכת השופט או במקום אחר שאינו אולם בית המשפט, גביית העדות שלא בנוכחות הנאשם, חקירת העד כאמצעות מתווך שינסח את השאלות והתשובות מחדש לצורך הבהרתן, וגביית עדות מוקדמת, באותם אמצעי הערה שאינם מיועדים מטבעם להליכים פליליים ניתן להשתמש גם בהליכים אזרחיים או בהליכים בבית דין.

¹ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.
² ס"ח התשט"ו, עמ' 96.
³ ס"ח התשכ"ט, עמ' 132.
⁴ ס"ח התשל"ז, עמ' 226.
⁵ ס"ח התשס"א, עמ' 183.
⁶ ס"ח התשס"ב, עמ' 468.
⁷ ס"ח התשי"ח, עמ' 10.
⁸ ס"ח התשמ"ב, עמ' 43.

(2) חוקר במחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים;

(3) מי שרשאי לערוך חקירות מטעם רשות אחרת שקבע שר המשפטים בצו לפי סעיף 30;

"חקירה משטרתית" - חקירה בידי חוקר משטרה;

"פקודת הפרוצדורה הפלילית" - פקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות), 1927⁹;

"פקודת הראיות" - פקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971¹⁰;

"קלטת" - קלטת וידאו או קלטת קולית המתעדת חקירת אדם עם מוגבלות נפשית;

"תמליל" - תמליל מורפס של קלטת.

3. (א) הוראות חוק זה יחולו על חקירה והעדה של אדם עם מוגבלות שכלית או היקף תחולת נפשית לגבי עבירה מהעבירות כמפורט בתוספת.

ד ב ר י ה ס ב ר

- בתום שנה מיום פרסומו של החוק המוצע - לגבי עבירות לפי סעיפים 199 עד 214, 298, 300, 305 ו-345 עד 354 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן - חוק העונשין), שהן עבירות זנות ותועבה, המתה ומין (לפסקה (1) המוצעת ולפרט 1 לתוספת);

- בתום שנתיים מיום פרסומו של החוק המוצע - לגבי עבירות לפי סעיפים 329(א) ו-333 לחוק העונשין, שהן עבירות חבלה בכוונה מחמירה וחבלה חמורה, שבוצעו בתוך המשפחה, וכן לגבי עבירות לפי סעיפים 337, 336 ו-336 לחוק העונשין, שהן עבירות הפרת חובה של הורה או אחראי, תקיפת קטין או חסר ישע והתעללות בקטין או בחסר ישע, שבוצעו בידי אחראי על קטין או חסר ישע כלפי האדם שעליו הוא אחראי (לפסקה (2) המוצעת ולפרטים 2 ו-3 לתוספת);

- במועד שיקבע שר המשפטים, בצו, בהסכמת שר האוצר - לגבי עבירות כאמור בפרטים 2 או 3 לתוספת, שלא נכללות בקטגוריות הקודמות, דהיינו עבירות לפי סעיפים 329(א) או 333 לחוק העונשין שלא נעברו בתוך המשפחה, וכן עבירות שבוצעו בידי אחראי על קטין או חסר ישע כלפי הקטין שעליו הוא אחראי ואשר אינן כלולות בפרטים האמורים.

עם זאת מוצע, בסעיף 31(ב) להצעת החוק, לדחות את תחולתה של ההוראה בדבר החובה לתעד בוידאו חקירה במשטרה של אדם עם מוגבלות נפשית הקבועה בסעיף 10(א) להצעה, בשל קשיים תקציביים ביישומה, ולקבוע שחובה זו תיכנס לזיקף, לגבי חקירת חשודים - במועד שלא יקדם מתום שלוש שנים מיום פרסומו של החוק המוצע, ולגבי חקירת עדים ומתלוננים - במועד שלא יקדם מתום חמש שנים מהמועד האמור (לסעיף קטן (ב)).

עוד מוצע, בסעיף 25 להצעת החוק, לאפשר לשר המשפטים, בצו, בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לשנות את התיספת המוצעת, להוסיף עליה או לגרוע ממנה.

סעיפים 3, 25, 31 הוראות החוק יחולו לגבי חקירה והעדה והתוספת של אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית בעבירות כמפורט בתוספת המוצעת (לסעיף קטן (א) המוצע).

כמו כן מוצע לקבוע כי הוראות החוק המוצע לענין חקירת אדם עם מוגבלות שכלית בידי חוקר מיוחד יהולן גם לגבי עבירות הנלוות לעבירה המקורית שבשלה נחקר אותו אדם, בדומה להסדר הקיים בסעיף 10 לחוק הגנת ילדים לענין חקירת ילד בידי חוקר ילדים. עבירה נלווית היא עבירה נוספת לעבירה המקורית, שנעברה במהלך ביצוע העבירה המקורית או בקשר אליה. החלת סמכות החוקר המיוחד גם על עבירה נלווית מוצעת כדי למנוע מצב שבו אדם נחקר בשל אירוע מסוים בידי חוקר מיוחד, ועליו להיחקר גם במשטרה בשל עבירה אחרת שבוצעה במסגרת אותו אירוע. בדרך המוצעת יש כדי למנוע חקירה כפולה - הן במשטרה והן בידי חוקר מיוחד - מקום שבו שתי העבירות קשורות זו לזו וניתן לחקן במסגרת חקירה אחת בידי החוקר המיוחד (לסעיף קטן (ב) המוצע).

לצורך יישומן של הוראות החוק המוצע, נדרשת היערכות ארגונית ותקציבית של הגופים השונים המעורבים בהפעלתו, לרבות היערכות משרד הרווחה לחקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות, היערכות המשטרה להקלטת חקירות של אנשים עם מוגבלויות נפשיות, והיערכות התביעה, הסניגוריה הציבורית ומערכת כתי המשפט.

לפיכך מוצע, בסעיף 31(א) להצעת החוק, לקבוע לחוק תחולה דרגתית, ולהחילו לגבי עבירות כמפורט בתוספת המוצעת, במועדים כמפורט להלן:

⁹ חוקי אי. כרך א', עמ' 439.

¹⁰ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 18, עמ' 421.

(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), הוראות חוק זה לענין חקירת אדם עם מוגבלות שכלית בידי חוקר מיוחד יחולו גם לגבי עבירה נלווית, ובלבד שהאדם עם המוגבלות השכלית נחקר גם בעבירה כאמור בסעיף קטן (א) (בסעיף זה – העבירה המקורית).

(ג) בסעיף זה, "עבירה נלווית" – עבירה נוספת לעבירה המקורית שנעברה במהלך ביצוע העבירה המקורית או בקשר אליה, בין אם על ידי האדם החשוד בביצוע העבירה המקורית ובין אם על ידי אדם אחר.

פרק ב': חקירת אדם עם מוגבלות

סימן א': חקירת אדם עם מוגבלות שכלית

4. (א) בסעיף זה, "נחקר" – כל אדם שנגבית ממנו הודעה כמתלונן, כעד או כחשוד.

(ב) סבר חוקר משטרה, לפני תחילת חקירה או במהלכה, כי אדם העומד להיחקר בפניו או הנחקר בפניו הוא אדם עם מוגבלות שכלית, יפנה החוקר את הנחקר לחוקר מיוחד.

(ג) הפניית נחקר עם מוגבלות שכלית לחוקר מיוחד לפי סעיף קטן (ב) (בסעיף זה – ההפניה), תיעשה באישור הקצין הממונה על החקירות בתחנת המשטרה, בהעדרו – באישור מפקד התחנה, ובהעדרם – באישור הקצין הממונה על התחנה, אלא אם כן הנחקר הוא החשוד בעבירה או שידוע לחוקר המשטרה שהנחקר הוא אדם עם פיגור שכלי.

(ד) בהפניה יציין חוקר המשטרה את הנימוקים להפניית הנחקר לחוקר מיוחד; לא אושרה ההפניה – יציין מי שלא אישר אותה את הנימוקים לכך.

5. (א) על אף הוראות סעיף 4, רשאי חוקר משטרה לשאול אדם עם מוגבלות שכלית שאלות הנדרשות באופן מיידי כדי למנוע את סיכול החקירה, או את שיבושה או סיכון לחיי אדם או לשלומי, או כדי לאפשר את מעצרו של חשודים נוספים או גילוי ראיות.

דבריו

שכלית או אוטוים המגבילים את יכולתו להיחקר או למסור עדות.

הדרישות של קצין ממונה ושל נימוקים להפניה, כאמור בסעיף 4(ג) ו-(ד) המוצע, ניבעית מהצורך למנוע ריבוי מקרים שבהם יועברו נחקרים לחקירת חוקר מיוחד בלא צורך, דבר שעלול להוביל לעומס מיותר על מערך החוקרים המיוחדים, אישור כזה אינו נדרש כאשר מסתבר לחוקר שהנחקר אובחן כאדם עם פיגור שכלי.

5. לעתים, מחייבים צרכים מיוחדים כגון מניעת שיבוש חקירה, סיכון וכיוצא באלה, לחקור אדם עם מוגבלות שכלית, בלי שניתן להפעיל את ההסדר הקבוע בסעיף 4 המוצע.

סעיף 5 המוצע נועד לענות על צרכים אלה, ובלבד שהסיבות לקיום החקירה הרחופה ינומקו בכתב; עם זאת, על הוראה שהתקבלה במהלך חקירת החופה יחולו הוראות סעיף 15 המוצע, המעגן את חובת התביעה להוכיח שהוראה של אדם עם מוגבלות שכלית שהתקבלה על ידי מי שאינו חוקר מיוחד איננה חופשית ומרצון.

סעיף 4 במקרים מסוימים נדרשת המשטרה לחקור אנשים עם מוגבלות שכלית, הן כעדים או כמתלוננים והן כחשודים בביצוע עבירה. חקירת אנשים אלה דורשת לעתים מיומנות מיוחדת. במשך הרווחה קיים כיום מערך של חוקרי ילדים החוקרים ילדים בעבירות מסוימות של מין ואליומות, בהתאם להוראות חוק הגנת ילדים.

מוצע להקים מערך מקביל של חוקרים מיוחדים, אשר ירכוש את המיומנות וההכשרה המיוחדות הנדרשות לחקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות, כפי שיקבע שר הרווחה בהתייעצות עם השר לביטחון הפנים. מערך זה יבצע חקירות של אנשים עם מוגבלויות אלה; הדבר יסייע הן לנחקרים עצמם והן למטרות החקירה. שכן החוקרים יוכשרו לריבוב אנשים עם מוגבלויות, לתקשורת עםם ולקבלת מידע מהם.

לפי סעיף 4(ב) המוצע, אם סבר חוקר משטרה כי לפניו אדם עם מוגבלות שכלית, יפנה אותו לחוקר מיוחד. סעיף 2 המוצע מגדיר אדם עם מוגבלות שכלית כאדם עם פיגור שכלי, דהיינו אדם שאובחן כמפגיר בשכלו בידי ועדת אבחון, וכן כל אדם אחר עם לקות

(ב) חוקר המשטרה יתעד בכתב את החקירה לפי סעיף קטן (א) וירשום את הסיבות לעריכתה.

(ג) הוראות סעיף זה והוראות סימן ב' לפרק זה באות להוסיף על הוראות חוק חקירת חשודים, ולא לגרוע מהן.

מינוי חוקרים
מיוחדים
והכשרתם

6. שר הרווחה ימנה לענין חקירת אנשים עם מוגבלות שכלית לפי חוק זה, חוקרים מיוחדים שהם פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, קרימינולוגים קליניים או בעלי הכשרה בתחום החינוך המיוחד; החוקרים המיוחדים יקבלו הכשרה לצורך תפקידם, כפי שיקבע שר הרווחה בהתייעצות עם השר לביטחון הפנים.

חקירה בידי
חוקר מיוחד

7. (א) חוקר מיוחד מוסמך לחקור אדם עם מוגבלות שכלית שהופנה אליו בידי חוקר משטרה כאמור בסעיף 4; לשם כך יהיו לו הסמכויות של קצין משטרה לפי סעיף 2 לפקודת הפרוצדורה הפלילית, והוראות סעיפים 2 ו-3 לפקודה האמורה יחולו על החקירה; החוקר המיוחד יסביר לנחקר, בלשון המובנת לו, את האמור בסעיף 2(2) לפקודת הפרוצדורה הפלילית.

(ב) חוקר מיוחד רשאי להיעזר באיש מקצוע המומחה בתחום המוגבלות של הנחקר, או באדם אחר שעשוי, לדעת החוקר המיוחד, לסייע לו בגביית העדות.

(ג) ביקש החוקר המיוחד להיעזר באיש מקצוע כאמור בסעיף קטן (ב) לענין נחקר שהוא אדם עם פיגור שכלי, יתייעץ, במידת האפשר, לשם קביעת איש המקצוע המתאים, עם פקיד סעד כמשמעותו בחוק הסעד.

(ד) החוקר המיוחד יכתוב, עם סיום החקירה, חוות דעת שבה יתאר את מהלך החקירה, את קשיי התקשורת עם הנחקר, ואם הסתייע באיש מקצוע כאמור בסעיף זה – גם את פרטי איש המקצוע והסיוע; החוקר רשאי להוסיף לחוות הדעת המלצות בדבר אמצעי העדה רצויים אם יעיד הנחקר בבית המשפט; הוספת המלצות תיעשה, במידת האפשר, לאחר שמיעת עמדת הנחקר.

ד ב ר י ה ס ב ר

ככלל בהתייעצות עם פקיד סעד לפי חוק הסעד (טיפול במפגרים), התשכ"ט-1969.

סעיף 7(ד) המוצע קובע כי החוקר יכתוב חוות דעת שבה יתאר את מהלך החקירה, את קשיי התקשורת עם הנחקר ופרטי סיוע שנתן איש מקצוע; כן יהיה החוקר רשאי להוסיף המלצות בדבר אמצעי העדה רצויים. חוות דעת זו עשויה להידרש כאשר יש צורך בהוכחת קשיי תקשורת כאמור לשם שימוש בחלק מאמצעי העדה המפורטים בסעיף 23 המוצע.

סעיף 12 המוצע קובע כי פעולה המצריכה נוכחות אדם עם מוגבלות שכלית הנדרשת במסגרת חקירה תיעשה בהתאם להוראותיו של החוקר המיוחד; זאת, בדומה להסדר הקיים לפי סעיף 7 לחוק הגנת ילדים.

סעיף 13 המוצע קובע כי כחום החקירה יעביר החוקר המיוחד את חומך החקירה ליחידה החוקרת שהפנתה אליו את הנחקר.

סעיפים 6 המוצע קובע את אופן מינוי החוקרים המיוחדים והכשרתם וסעיף 7 המוצע קובע את סמכויותיהם. סעיף 7(א) המוצע מחיל על חקירה בידי חוקר מיוחד את סעיפים 2 ו-3 לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות). סעיף 2 לפקודה האמורה מסמך קציני משטרה לערוך חקירות על ביצוע עבירות וקובע את חובת הנחקר להשיב נכונה על כל השאלות שיוצגו לו, חוץ משאלות שבתשובות עליהן יהיה כרי להעמידו בסכנת אשמה פלילית.

סעיף 3 לאותה פקודה, שענינו רישום בכתב של הודעת עד, מסדיר את ענין הקראת ההודעה בפני הנחקר וחתימתו עליה.

סעיף 7(ב) ו-7(ג) המוצע מעגן את אפשרות החוקר להיעזר באנשים אחרים לצורך גביית העדות; כאשר הנחקר הוא אדם עם פיגור שכלי נקבע שהדבר ייעשה

8. (א) אדם עם מוגבלות שכלית זכאי לכך שאדם המלווה אותו, לפי בחירתו, יהיה נוכח בחקירה, אלא אם כן, לרעת החוקר המיוחד מטעמים שיירשמו, עלול הדבר לפגוע בחקירה.
- (ב) אין בסעיף זה כדי לפגוע בזכות נפגע עבירת מין או אלימות, לנוכחות מלווה בחקירה כאמור בסעיף 14 לחוק זכויות נפגעי עבירה.
9. הופנה חשוד המצוי במעצר לחוקר מיוחד לפי חוק זה, יסביר החוקר המיוחד לחשוד, בלשון המובנת לו, את זכויותיו לפי חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996¹¹.
10. (א) החוקר המיוחד יתעד חקירה הנעשית על ידו, כמלואה, לרבות כל חילופי הדברים עם הנחקר או בנוכחותו, כדלקמן -
- (1) באמצעות וידאו;
- (2) בהקלטה קולית - אם אין אפשרות סבירה לתייעור באמצעות וידאו, או אם סירב הנחקר להשיב לשאלות החוקר המיוחד בשל השימוש בוידאו וסירובו תועד באמצעות וידאו;
- (3) בכתב - אם אין אפשרות סבירה לתייעור בהקלטה קולית, או אם סירב הנחקר להשיב לשאלות החוקר המיוחד בשל ההקלטה הקולית וסירובו תועד בהקלטה כאמור.
- (ב) תועדה החקירה בהקלטה קולית בלבד, יפרט החוקר המיוחד את הטעמים לאי התייעור בוידאו; תועדה החקירה בכתב בלבד, יפרט החוקר המיוחד את הטעמים לאי התייעור בוידאו או בהקלטה קולית.
- (ג) לא ייעשה כל שינוי בקלטת.
- (ד) תמליל יוכן בכל אחר מאלה:
- (1) משהוגש כתב אישום בעבירה נושא החקירה;
- (2) לפי דרישת תובע, לצורך מילוי תפקידו.
- (ה) החוקר המיוחד אחראי להכנתו של התמליל במקרים האמורים בסעיף קטן (ד).

דברי הסבר

- סעיפים 8 ו-16** כדי להתאים את הליך החקירה לצרכיו של נחקר עם מוגבלות שכלית או נפשית, מוצע לאפשר לו נוכחות של אדם אחר בחקירה, לפי בחירתו, אלא אם כן נוכחות זו עלולה להפריע למהלך החקירה; סעיף 8 המוצע קובע כלל זה לענין אנשים עם מוגבלות שכלית וסעיף 16 המוצע מחילו על אנשים עם מוגבלות נפשית; הוראות אלו באות להוסיף על הזכות המוקנית לנפגעי עבירות מין ואלימות בסעיף 14 לחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001, שקובע את זכותו של נפגע עבירת מין או אלימות לנוכחות מלווה בחקירה, אלא אם כן סבר הקצין הממונה כי יש בכך כדי לפגוע בחקירה.
- סעיף 9** מוצע לקבוע כי חוקר מיוחד שהופנה אליו השוד הנמצא במעצר יסביר לו את
- הזכויות הנתונות לו במצב זה, לרבות הזכויות לפי סעיף 32 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996, שענינו הסברות סיבת המעצר וזכויות העצור, ובהן זכותו שתימסר הודעה על מעצרו לאדם קרוב לו ולעורך דין, זכותו להיפגש עם עורך דין, וזכותו להיות מיוצג על ידי סניגור ומשך הזמן שבו ניתן להחזיקו במעצר עד שישחרר או עד שיובא לפני שופט.
- סעיפים 10 ו-11** חקירת אדם עם מוגבלות שכלית בידי חוקר מיוחד, וסעיף 11 המוצע קובע את דרכי העיון בהקלטה או בתמליל; סעיף 17 המוצע מחיל את ההסדר על חקירה במשטרה של אדם עם מוגבלות נפשית; הסדר דומה קיים בסעיפים 45 ו-45ב לחוק הגנת ילדים בשל קשיי התקשורת המיוחדים.

¹¹ סיח התשנ"ו, עמ' 338.

11. הוראות סעיפים 74 ו-75 לחוק סדר הדין הפלילי יחולו על קלטת ועל תמליל, דרכי העיון בהקלטה
- בשינויים אלה:
- (1) התובע יעביר לידי הנאשם את התמליל;
 - (2) הנאשם זכאי להאזין לקלטת, לצפות בה ולהשוות את תוכנה לאמור בתמליל;
 - (3) הנאשם אינו זכאי להעתיק את הקלטת, להוציאה ממקום הימצאה הקבוע או לקבל לידיו את העתקה, אלא אם כן הורה בית המשפט אחרת, מטעמים מיוחדים שיפרט; הורה בית המשפט כאמור, חייב הנאשם להחזיר את הקלטת וכל העתק שלה, וכן את התמליל, לתיק בית המשפט בתום ההליך המשפטי, אלא אם כן קבע בית המשפט מועד אחר להחזרתם כאמור; לענין סעיף זה, "הנאשם" – לרבות מי שפועל מטעמו כמפורט בסעיף 74(א) לחוק סדר הדין הפלילי;
 - (4) הוראות פסקה (3) לא יחולו לגבי נאשם שהקלטת שהוא מבקש להעתיק היא של חקירתו שלו, והוא יהיה רשאי לעשות כן בכפוף להוראות סעיף 24.
12. התגלה הצורך, תוך כדי חקירה משטרתית, לעשות פעולה המצריכה נוכחותו של אדם עם מוגבלות שכלית שהופנה לחקירת חוקר מיוחד, או השתתפותו בה, לא תיעשה הפעולה אלא בהתאם להוראותיו של החוקר המיוחד.
13. עם סיום החקירה, יעביר החוקר המיוחד את חומר החקירה, במלואו, ליחידה החוקרת שהפנתה את הנחקר לחוקר המיוחד.
14. אין בהוראות חוק זה כדי לפגוע בחוקיותה של חקירה –
- (1) של אדם כאמור בסעיף 4, שנעשתה שלא בידי חוקר מיוחד;
 - (2) שנעשתה בידי חוקר מיוחד, אף אם כדעבד הסתבר כי הנחקר לא היה אדם עם מוגבלות שכלית.
15. הורה אדם עם מוגבלות שכלית בעבירה במהלך חקירה שלא על ידי חוקר מיוחד, תידרש התביעה להוכיח מעל לכל ספק סביר שההודאה היתה חופשית ומרצון, אף אם לא העלה הנאשם טענה בענין זה.

ד ב ר י ה ס ב ר

- שוב את ההליך של מסירת הודעה רק בשל טעות כאמור.
- כמו כן יש לקחת בחשבון, כי קיימים מקרים שבהם עשויות להיות הערכות שונות כשאלה האם אדם הוא עם מוגבלות אם לאו; לכן מוצע לקבוע כי לא תיפגע חוקיותה של חקירה שנעשתה בדרך שונה מזו שקובעת הצעת החוק; דהיינו, לא תישמע טענה שלפיה אין להשתמש בחקירה כבסיס להגשת כתב אישום או להגיש כראיה במקרים שבהם הרבד אפשרי, כגון לפי סעיף 10א לפקודת הראיות (נוסח חדש), התש"א-1971 (להלן – פקודת הראיות).
- סעיף 15 כאשר מדובר בהוצאת חשוד, עלולה להיות להפרת החובה להעביר את הנחקר לחוקר מיוחד השלכה על הודאתו. הועדה לענין הרשעה על סמך הודאה בלבד ולענין העילות למשפט חוזר, בראשות ב"י השופט אליעזר גולדברג, שהגיש את
- העוליים להיווצר בחקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות ונפשיות, מוצע בסעיף 10, כי הדרך המועדפת לתיעוד חקירה כזו תהיה באמצעות הקלטת וידאו; במקרה שאין אפשרות סבירה לכך, כגון בשל התנגדות הנחקר, העדר נשאבים וצורך או כל סיבה אחרת, דרך חלופית תהא באמצעות הקלטה קולית, ורק כאפשרות אחרונה ובהעדר אפשרות אחרת ייעשה התיעוד בכתב.
- סעיף 14 החוק המוצע בא לסייע לאנשים עם מוגבלויות לתת עדות, הן במשטרה והן בבתי המשפט, וליתן בידי הגופים החוקרים כלים לנבות מהם עדות ולדווקבם באופן שבו ניתן יהיה לקבל מהם את מרב המידע הנדרש; יחד עם זאת, אין מטרתו של החוק המוצע להכשיל חקירות ולגרום לכך שחקירות שנעשו בדרך שונה מזו שהוא מתווה, בשל משגה או הערכה מוטעית, יורדו לטמיון, או לאלץ את העד לעבור

סימן ב': חקירת אדם עם מוגבלות נפשית

16. הוראות סעיף 8 יחולו גם לגבי חקירת אדם עם מוגבלות נפשית, שדבר מוגבלותו הובא לידיעת חוקר משטרה; אולם לא תיאסר נוכחות המלווה בחקירה כאמור בסעיף 8(א), אלא באישור הקצין הממונה על החקירה.
17. (א) חוקר משטרה יתעד חקירת אדם עם מוגבלות נפשית, שדבר מוגבלותו הובא לידיעת חוקר המשטרה.
- (ב) הוראות סעיף 10(א) עד (ד) יחולו לגבי התייעור, בשינויים המחויבים, והוראות סעיף 11 יחולו על הקלטת ועל התמליל; ואולם להכנת התמליל במקרים האמורים בסעיף 10(ד) תהיה אחראית היחידה החוקרת.
- (ג) הנשיאה בעלויות הכנת התמליל כאמור בסעיף קטן (ב) תהיה בהתאם להחלטת השר לביטחון הפנים יחד עם שר המשפטים.

ליזוי בחקירה של אדם עם מוגבלות נפשית

תיעד חקירת אדם עם מוגבלות נפשית

פרק ג': ההליך המשפטי

סימן א': הוראות לענין אנשים עם מוגבלות שכלית

18. (א) על אף הוראות סעיף 2 לחוק דיני הראיות (אזהרת עדים וביטול שבועה), התש"ם-1980¹², רשאי בית המשפט, אם מצא כי אין בכך כדי לסייע לגילוי האמת, שלא להזוהר עד העומד להעיד בפניו והוא אדם עם מוגבלות שכלית ולתת במקום האזהרה כל הסבר אחר שיתאים לנסיבות הענין.
- (ב) לא יורשע אדם על סמך עדות יחידה שהתקבלה בלא אזהרה כאמור בסעיף קטן (א), אלא אם כן נמצא בחומר הראיות דבר לחיזוקה.

אזהרת עד עם מוגבלות שכלית

ד ב ר

הלכה למעשה ההוכחה נעשית, בדרך כלל, רק אם הנאשם מעלה טענה שהחודאה אינה חופשית ומרצון; ישנה חשיבות רבה במיוחד לכך שחשודים עם מוגבלות שכלית ייחקרו בידי חוקרים שהוכשרו לכך, שכן קיים חשש שלחקירה שאינה מתאימה למוגבלותו של הנחקר עלולות להיות השלכות שליליות על רצונו החופשי. כדי לצמצם את החשש מהודאת שווא או מפגיעה אחרת בזכויותיהם של חשודים עם מוגבלות שכלית, מוצע לקבוע כי במצב שבו אדם עם מוגבלות שכלית נחקר, בשל טעות למשל, שלא בידי חוקר מיוחה, אי אס הורה במהלך חקירה זו בעבירה, יהיה על התביעה להוכיח את חופשיות ההודאה, אף אם לא העלה איתו אדם כל טענה בנושא.

המלצותיה בשנת 1994, קבעה, בהתייחס להוראות שווא, כי עשויות להיות להן סיבות שונות, ובין השאר, סיבות הקשורות בנחקר עצמו.

בדוח הועדה נכתב, בין השאר, כי יש שהן [הסיבות להוראות השווא] תולדה מלחץ נפשי שבו נתון הנחקר מעצם החקירה והמעצר, אף אם לא ננקטו אמצעים פסולים בחקירה, יש שההודאה קשורה באישומו הבעייתית או הבלתי בשלה של הנחקר, וכן כי נחקרים בעלי ליקוי שכלי או נפשי מצויים בקבוצת סיכון לענין הודאות שווא (עמ' 9 לדוח); הועדה ציינה, באשר לקטינים, כי "אוכלוסייה זו של נחקרים חשופה יותר ממבוגרים להשפעות בחקירה, כאשר עמידתה כלחץ קטן יותר, והנטייה לותר על זכויות הנחקר (בגון זכות השתיקה), רבה ביותר" (עמ' 41 לדוח הועדה). בעמ' 45 לדוח הוחלו ההמלצות לענין קטינים אף לגבי בוגרים עם ליקוי נפשי או שכלי.

סעיף 18 סעיף 2 לחוק דיני הראיות (אזהרת עדים וביטול שבועה), התש"ם-1980, מסדיר את ענין אזהרת עד בדבר חובתו להעיד את האמת

סעיף 12 לפקודת הראיות, שענינו הודיה, קובע כי עדות על הודיית הנאשם כי עבר עבירה תהא קבילה רק אם הבוא התובע עדות בדבר הנסיבות שבהן ניתנה ההודיה ובית המשפט ראה שההודיה היתה חופשית ומרצון.

למי המוצע, רשאי בית המשפט להסביר לאדם עם מוגבלות שכלית כי עליו להעיד אמת, במקום להזוהר, זאת אם מצא כי אין באזהרה כדי לסייע לגילוי האמת; במקרה כזה נדרש חיזוק בחומר הראיות כדי להרשיע על סמך העדות.

¹² ס"ח התש"ם, עמ' 202.

19. (א) הובא לדיענת בית המשפט שער העומר להעיד בפניו או המעיד בפניו הוא אדם עם מוגבלות שכלית, לא יחקור הנאשם את אותו אדם בעצמו, אלא באמצעות סניגורו.
- (ב) במשפט שבו צפוי להעיד עד כאמור בסעיף קטן (א) או שצפויה להיות מוגשת בו אמרת עד כאמור והנאשם אינו מיוצג, ימנה בית המשפט לנאשם, בהסכמתו, סניגור.
- (ג) סירב הנאשם למינוי סניגור כאמור בסעיף קטן (ב), תיעשה חקירת העד האמור בסעיף קטן (א) באמצעות מתווך, כאמור בסעיף 23(א5).

איסור חקירה נגדית של אדם עם מוגבלות שכלית בידי הנאשם, ומינוי סניגור

סימן ב': הוראות לענין אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית

20. (א) בסימן זה ובסעיף 24, "מוגבלות" – מוגבלות שכלית או מוגבלות נפשית.
- (ב) אמרה שנגבתה מאדם עם מוגבלות תהא קבילה כראיה, אם החוקר המיוחד או חוקר המשטרה, לפי הענין, שגבה את האמרה, העיד על נתינתה, והתקיים אחר התנאים שלהלן:
- (1) האדם שנתן את האמרה מעיד במשפט ומוכן להשיב לשאלות הצדדים בחקירתו לפי יכולתו, ולענין אמרה שנגבתה מאדם עם מוגבלות נפשית – גם התקבלה חוות דעת מומחה כי הוא אדם עם מוגבלות נפשית;
- (2) בית המשפט פטר את האדם ממסירת עדותו, לפני תחילת עדותו או במהלכה, כיוון שאינו מסוגל להעיד, והתקבלה חוות דעת מומחה כי הוא אדם עם מוגבלות וכי אינו יכול להעיד עקב מוגבלותו.
- (ג) החלטה בענין פטור ממסירת עדות כאמור בסעיף קטן (ב2), תינתן במסגרת הליך שיתקיים בדלתיים סגורות ובו תישמע עדותו של המומחה שנתן את חוות הדעת כאמור באותו סעיף קטן, וכן טענות הצדדים.
- (ד) אין להרשיע אדם על סמך אמרת אדם שכית המשפט פטר אותו ממסירת עדות כאמור בסעיף זה, אלא אם כן יש לה סיוע בראיה אחרת.
- (ה) אין בסעיף זה –
- (1) כדי להכשיר ראיה שאינה קבילה מטעם אחר, שאינו הכלל האוסר עדות שמיעה;

שימוש כאמרת אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית

דבריו הטבר

- סעיף 19 בשל הקשיים המיוחדים של אנשים עם מוגבלות שכלית בעדותם בבית המשפט, והסכנה של השפעה שלילית על יכולתם למסור עדות כשהחקירה נעשה בידי מי שחשור בפגיעה בהם, מוצע לקבוע כי נאשם לא יחקור בעצמו עד עם מוגבלות כזו: הסדר של חקירה נגדית שלא בידי הנאשם עצמו קיים באנגליה ב- Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 לנבי עבירות מסוימות, בפרק בדבר הגנת עדים מחקירה נגדית אישית על ידי הנאשם (סעיפים 34 עד 36 לאותו חוק). כדי שלא לפגוע בעצם הזכות לחקירה נגדית מוצע, כי במקרים שבהם הנאשם אינו מיוצג, ימונה לו סניגור; ההסדר אינו מונע מאדם לייצג את עצמו, אך אינו מאפשר לו לחקור את העד באופן אישי, בכפוף למקרים שבהם קיימת חובת מינוי סניגור לפי חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], החשמי"ב-1982 (להלן – חוק סדר הדין הפלילי), תיעשה החקירה
- באמצעות מתווך, אם אין הנאשם מסכים למינוי סניגור.
- סעיף 20 אחר הקשיים של אנשים עם מוגבלויות טמון בצורך לעמוד שעות רבות בבית המשפט לשם מתן העדות ולחזור על העדות שמסרו קודם לכן לגוף החוקר, כאשר לעתים קיים פער זמנים לא מבוטל בין מועד החקירה לבין מועד מתן העדות בבית המשפט.
- כדי לאפשר לעדים עם מוגבלות להתגבר על הקשיים האמורים, מוצע לאפשר הגשת אמרתו של עד עם מוגבלות שכלית או נפשית במקום עדותו הראשית, ובלבד שהעד מוכן להשיב לשאלות ולהיחקר חקירה נגדית; כמו כן מאפשר סעיף 20 המוצע שומוש כאמרה כאשר מסתבר שהעד אינו יכול להעיד עקב מוגבלותו.

(2) כדי לפסול או להגביל הגשת ראיה שהיא כשרה לפי הכלל האמור בפסקה (1) או לפי דין אחר.

21. (א) בעל דין, שער שהוא אדם עם מוגבלות מופיע מטעמו, רשאי להגיש חוות דעת כראיה לענין סוג מוגבלותו של העד והשפעתה האפשרית של מוגבלות זו על מסירת עדות.

חוות דעת מומחה

(ב) חוות דעת שהתקבלה לפי סעיף זה לא תשמש סיוע, חיזוק או כל הוספת ראייתית אחרת הנדרשת לפי דין, לרבות לפי ההלכה הפסוקה.

22. הוגשה חוות דעת לפי הוראות חוק זה, רשאי בית המשפט, אם ראה צורך בכך, למנות מומחה מטעמו, ובלבד שלא ייברק אדם על ידי מומחה בלא הסכמת אותו אדם.

עדות מומחה מטעם בית המשפט

23. (א) ראה בית המשפט כי עד העומד להעיד בפניו (בסעיף זה – העד) הוא אדם עם מוגבלות, וכי מסירת עדותו בדרך הרגילה עלולה לפגוע בו או לפגום בעדותו, רשאי בית המשפט להורות, מיוזמתו או לבקשת בעל דין, כשים לב לרצונו של העד ובכפוף להוראות סעיף 172 לחוק סדר הדין הפלילי, על גביית העדות באחת או יותר מהדרכים האלה:

עדות בבית משפט של אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית

דבריו הסבר

ידי המומחה: הסעיף מעגן את קביעת בית המשפט בעיפ 7104/96 מ"י נ' פלוני (פורסם בדו"ח עליון כרך נ"ג, עמ' 385; בעמ' 9 לפסק הדין), ולפיה המרעה בשאלת מהימנות עדותו של עד מסורה באופן בלעדי לבית המשפט, ואולם קבילה, ואף רצויה, חזת דעתו של מומחה בדבר אפיון ליקוי נפשי שממנו סובל העד, ובלבד שהמומחה אינו מתייחס להערכת העדות במקרה הקונקרטי, אלא נותן לבית המשפט כלים להערכת עדותו של העד.

הגשת חוות הדעת מכוח הסעיף המוצע תיעשה בידי בעל הדין שמטעמו מופיע העד, זאת כדי למנוע מצב שבו נחשף העד כדבר שבשגרה לרשישות החזרת הנשנות להיבדק על ידי מומחים שונים, דבר העלול לפגוע בו ובפרטיותו; עם זאת, כאשר רואה בית המשפט צורך בכך, כגון אם אין רי בחקירה נגדית של המומחה שהגיש את חוות הדעת הראשונה, רשאי הוא למנות עד מומחה מטעמו (סעיף 22 המוצע), אך גם סמכות זו אינה מאפשרת למומחה לברוק אדם בלא הסכמתו.

הסמכות למינוי מומחה מטעם בית המשפט ניתנת בסעיף 22 המוצע לא רק לגבי חוות דעת מומחה שהוגשה לפי סעיף 21 המוצע, אלא בכל מקרה שבו ניתן להגיש חוות דעת מומחה לפי החוק המוצע. כגון חוות הדעת הנדרשת לפי סעיף 20 המוצע כדי להגיש אמרת אדם עם מוגבלות או חוות הדעת הנדרשות בסעיף 23(ג) המוצע לצורך שימוש בחלק מאמצעי ההתאמה המיוחדים הקבועים בו.

סעיף 23 בסעיף 23(א) מוצעות דרכים להתאמת הליכי העדות של אנשים עם מוגבלויות שכליות או נפשיות בבית המשפט לצורכיהם. תוך התחשבות במוגבלותם; זאת, בין אם הם מעידים כמתלוננים או כעדים ובין אם הם מעידים כנאשמים. הדרכים להתאמת ההליכים נתונות לשיקול דעת בית

אפשרות לשימוש בהקלטת וידאו לגבי אנשים עם מוגבלויות או לגבי ילדים בלבד, במקום עדות ראשית או נוסף עליה, מעוגנת בחקיקת מדינות נוספות, לרבות ניו זילנד, קנדה, חלק ממדינות ארצות הברית ואוסטרליה; באנגליה מעוגנת אפשרות של הגשת קלטת וידאו של חקירת עדים הוקקים לסיוע מיוחד בסעיף 27 Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999. המקנה לבית המשפט שיקול דעת אם לאפשר הגשת הקלטת אף כאשר העד אינו זמין לחקירה נגדית.

סעיף 20 המוצע אינו מתנה הגשת אמרת הדין של עד בכך שהיא מתועדת בהקלטת וידאו, אך לפי הוראות סעיפים 10 ו-17 המוצעים, המגמה היא לקבוע דרך תיעוד זו ככלל.

בניגוד להוראות חוק הגנת ילדים, ולפיהן בכל מקרה קיים שיקול דעת מוחלט לחוקר הילדים להחליט האם הילד יעיד אם לאו, הרי שלפי המוצע תנאי לקבלת אמרת אדם מהדין לבית המשפט כאשר הוא אינו מעיד, הוא שבית המשפט פטר אותו מעדות עקב אי יכולתו להעיד; הצורך בהסדר זה עשוי להיווצר במקרים שבהם אדם עם מוגבלות נתן עדות בפני חוקר או חוקר מיוחד, אך לקראת המשפט השתנה מצבו, או שנסיבות אחרות גרמו לכך שלא יהיה מסוגל להעיד בבית המשפט; בשל החשש נפגועה קשה בזכויותיהם של נאשמים שאינם יכולים לחקור חקירה נגדית או עד שאינם מופיע בעצמו על דוכן העדים. נדרש סיוע לצורך הרשעה על סמך אמרה כזו (סעיף 20(ג) המוצע).

סעיפים 21 ו-22 חוות דעת מומחה כאשר למאפייני המוגבלות של עד המופיע מטעמו, והשפעתה האפשרית של המוגבלות על מסירת עדות; כוונת הסעיף היא לאפשר חוות דעת לענין מאפיינים כלליים של המוגבלות ולא הערכה של עדות מסוימת על

- (1) שלא בנוכחות הנאשם, אלא בנוכחות סניגורו; על עדות לפי פסקה זו יחולו ההוראות לפי סעיף 23(ב) עד (ד) לחוק חקירת עדים;
- (2) מאחורי פרגוד;
- (3) שלא על דוכן העדים, בלא גלימות או כלשכת השופט;
- (4) במקום שיקבע בית המשפט לפי סמכותו מכוח סעיפים 34(ב) או 44(ב) לחוק בתי המשפט, ובלבד שלא ייקבע מקום מחוץ לכותלי בית המשפט שלא בהסכמת המחזיק באותו מקום;
- (5) באמצעות מתווך שימנה בית המשפט; המתווך יהיה רשאי לנסח את השאלות ואת התשובות מחדש לצורך הבהרתן לעד או לשואל או למניעת פגיעה בעד, וכן להסביר שאלות או תשובות כדי לאפשר לעד או לשואל להבינן; לענין זה, "מתווך" – אדם בעל הכשרה כחוקר מיוחד לענין חוק זה, או אדם בעל הכשרה מתאימה אחרת, למעט החוקר המיוחד שחקר את העד; שר המשפטים רשאי לקבוע הוראות לענין אופן מינוי המתווך, ההכשרה הנדרשת ואופן החקירה באמצעותו;

ד ב ר י ה ס ב ר

התשי"ח-1957 (להלן – חוק חקירת עדים). בסעיף 23 לחוק האמור מפורט אופן גביית העדות שלא בפני הנאשם, לרבות עשיית הסידורים הדרושים כדי לאפשר לבית המשפט ולנאשם לצפות בעד, לשמוע אותו ולהציג לו שאלות, וכדי לאפשר לנאשם לשמור על קשר עם סניגורו, ולהציג שאלות לעד באמצעותו. כמו כן מסמך הסעיף את בית המשפט להורות שהדיון יהיה שלא בנוכחות העד.

– גביית העדות מאחורי פרגוד (סעיף 23(א)(2) המוצע). ייתכנו מקרים שבהם יעדיף האדם עם המוגבלות להישאר באולם בית המשפט ודי יהיה בפרגוד בינו לבין הנאשם כדי לצמצם את החשש מקשיים במסירת עדותו.

– גביית העדות מחוץ לאולם בית המשפט. באמצעות טלוויזיה במעגל סגור או תוך ויתור על סממנים רשמיים (סעיף 23(א)(3) ו־4) המוצע). זאת כדי להתאים את הליך העדות לצורכיהם של עדים שהמעמד בבית המשפט מרתיע אותם ומקשה עליהם את מתן העדות. סעיפים 34(ב) ו־44(ב) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב). התשמ"ד-1984 (להלן – חוק בתי המשפט) קובעים כי בית משפט שלום או מחוזי רשאי לשבת לדין בענין מסוים, כולו או מקצתו, במקום שאינו מקום מושבו, אם ראה לעשות כן למען הצדק או למען יעילות הדין, ובלבד שלא ישב במקום שמחוץ לאזור שיפוטו אלא בהסכמת נשיא בית המשפט המחוזי שהמקום האחר נמצא באזור שיפוטו.

– גביית העדות באמצעות מתווך (סעיף 23(א)(5) המוצע). כלי זה נועד בעיקר למקרים שבהם העד משתמש במינוח שונה מאשר הצד החוקר, ומטרתו לגשר על בעיות תקשורת שעלולות להיווצר עקב מוגבלותו של הנחקר, ואשר עלולות להביא לתקלות בהבנת הדברים. על המתווך להיות אדם אשר המינוח שבו משתמש העד מוכר לו, ותפקידו לסויע לצדדים להתגבר על בעיות

המשפט, בכפוף להוראות סעיף 172 לחוק סדר הדין הפלילי, ולפיו עד שטרם העיד, פרט לנאשם, לא יהא נוכח בגביית עדותו של עד אחר. הצורך בהגבלה זו עשוי להתקיים כאותם אמצעי העדה הדרושים לנוכחות אדם אחר, כגון מחוץ, מסויע, מלווה, או אמצעי אחר שיקבע בית המשפט.

עם זאת, עשויים להיות עדים שיעדיפו מתן עדות בדרך הרגילה (כמפורט למשל ברוח ה־Home Office Speaking up for Justice מאנגליה, 1998, עמ' 59), ולכן מוצע לקבוע כי השימוש באמצעי העדה המיוחדים ייעשה בשים לב לרצונו של העד.

הסדרים המאפשרים שימוש באמצעי התאמה קיימים באנגליה, בפרק דבר אמצעים מיוחדים ב־Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (סעיפים 23 עד 30 לאותו חוק), ובשיטות משפט נוספות, שחלקן מחילות את השימוש באמצעים אלה על אנשים עם מוגבלויות, וחלקן – על ילדים בלבד. דוגמה לכך מצויה בסעיף 486 לקוד הפלילי הקנדי; בסעיפים 23C עד 23I שנוספו בשנת 1989 ל־Evidence act 1908 מניו זילנד, ובהסדרים בכמה מדינות בארצות הברית.

בשיטות משפט שונות באוסטרליה קיימת התייחסות מיוחדת להעדת אנשים עם מוגבלויות, כגון סעיפים 106N, 106O ל־Evidence Act 1906 במערב אוסטרליה, סעיפים 122A עד 122J ל־Evidence Act 1910 של טסמניה, אוסטרליה, שנוספו בשנת 1995, וסעיף 21A ל־Evidence Act 1977 בקווינסלנד, אוסטרליה.

אמצעי ההתאמה המוצעים הם:

– גביית העדות שלא בנוכחות הנאשם אלא בנוכחות סניגורו (סעיף 23(א)(1) המוצע). אפשרות זו קיימת כבר כיום בחוק הגנת ילדים לגבי קטינים המעידים נגד הוריהם בעבירות מסוימות, וכן לגבי מתלוננים בעבירות מין. לפי החוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים),

הצעות חוק – הממשלה 101, ר"ט באייר התשס"ד, 10.5.2004

(6) תוך הסתייעות העד בחוקר מיוחד או באדם אחר שלפי דעת בית המשפט עשוי לסייע לעד להעיד, וזאת בדרך שיקבע בית המשפט;

(7) בנוכחות אדם המלווה את העד לצדו אף אם הוא מעיד בדלתיים סגורות לפי סעיף 68 לחוק בתי המשפט; אין בהוראות סעיף זה כדי לפגוע בזכות נפגע עבירת מין או אלימות לנוכחות מלווה בדיון בית המשפט כאמור בסעיף 15 לחוק זכויות נפגעי עבירה;

(8) בדרך אחרת שקבע בית המשפט, ביזמתו או לפי המלצת החוקר המיוחד כאמור בסעיף 7(ד), ובלבד שבית המשפט הדין בענין פלילי שוכנע מעל לכל ספק סביר כי אין בדרך שקבע כדי לגרום עיוות דין לנאשם.

(ב) האמצעים להתאמת עדותם של אנשים עם מוגבלות המנויים בסעיף זה, יחולו בהליכים פליליים וכן, לפי הענין ובשינויים המחויבים, בהליכים שאינם פליליים, לרבות על חקירה בתצהיר לפי סעיף 13 לפקודת הראיות, על הליכים המתנהלים לפני בית דין ועל גביית עדות מוקדמת לפי סעיף 117 או 117ב לחוק סדר הדין הפלילי.

(ג) שימוש באמצעי ההתאמה כאמור בפסקאות (5), (6) ו-(8) של סעיף קטן (א), ייעשה רק אם הוגשה לבית המשפט תעודת עובד ציבור בדבר היות העד אדם עם פיגור שכלי, או חוות דעת שלפיה העד הוא אדם עם מוגבלות ועדותו בדרך הרגילה עלולה לפגוע בעד או לפגום בעדות; אין בהוראות סעיף קטן זה כדי לגרוע מהוראת כל דין אחר המאפשרת שימוש באמצעי ההתאמה כאמור.

(ד) בחקירתו של אדם עם מוגבלות יביא בית המשפט בחשבון, לענין סעיף 2 לחוק חקירת עדים, את מוגבלותו של אותו אדם.

ד ב ר י ה ס ב ר

במפורש כי לצורך שימוש באמצעי שאינם מגוי בפסקאות האמורות, על בית המשפט להשתכנע מעל לכל ספק סביר שאין בשימוש באמצעי זה כדי לגרום עיוות דין לנאשם.

בסעיף 23(ב) מוצע להחיל את אפשרות השימוש באמצעי העדה מיוחדים גם לגבי הליכים נוספים שבהם עשוי להיות בהם צורך, כגון בהליך גביית עדות לפי סעיף 13 לפקודת הראיות, המאפשר לבית המשפט לצוות, לבקשת בעל דין במשפט אזרחי, על חקירת אדם בתצהיר במקום שמחוץ לתחום שיפוטו של בית המשפט, ובהליך גביית עדות מוקדמת לפי סעיף 117 או סעיף 117ב המוצע, לחוק סדר הדין הפלילי.

בסעיף 23(ג) מוצע לקבוע, כי לצורך שימוש בחלק מאמצעי ההתאמה - חקירה באמצעות מתווך, אדם מסייע אחר או אמצעים אחרים, שלא נקבעו מראש בחוק - נדרשת הגשת תעודת עובד ציבור שלפיה הנחקר הוא אדם עם פיגור שכלי, או חוות דעת שלפיה הנחקר הוא אדם עם מוגבלות (הכוללת לפי סעיף 23(א) מוגבלות שכלית או נפשית) ומתן עדותו בדרך הרגילה עלול לפגוע בו או לפגום בעדותו.

החשיבות המיוחדת לכך שהשימוש באמצעים אלה לא ייעשה אלא במקרים שבהם מוגשת ראייה בדבר מוגבלותו של העד נובעת מכך שחלק מאמצעי ההתאמה הקבועים בסעיף 23(א) עלולים להקשות על הנאשם ועל יכולתו לחקור חקירה נגדית.

תקשורת אלו על ידי ניסוח השאלות והתשובות מחדש והסברתן, במידת הצורך, לעד או לשואל; המתווך יכול להיות חוקר מיוחד בהכשרתו, למעט אותו חוקר שנטל חלק בחקירת העד עצמו.

- גביית עדות תוך הסתייעות בחוקר המיוחד או באדם אחר (סעיף 68(א) המוצע). אמצעי זה דומה במידה מסוימת לשימוש במתווך, אך בניגוד למתווך האדם המסייע אינו אמור לנסח את השאלות והתשובות מחדש, אלא לתמוך בנחקר ולהיות לו לעזר בעצם הסברת הליך ההעדה.

- נוכחות מלווה לצדו של עד (סעיף 23(א) המוצע). נוכחות מלווה, אף אם העד מעיד בדלתיים סגורות, עשויה גם היא לסייע לו במתן עדותו. לפי המוצע, זכות זו של העד התקיים אלא אם כן יחליט בית המשפט אחרת, מטעמים שיירשמו.

- תנאים אחרים לפי שיקול דעת בית המשפט (סעיף 23(א) המוצע). במקרים מסוימים ייתכן שאמצעי העדה שלא נקבע בפסקאות (1) עד (7) של סעיף 23(א) המוצע הוא שיתאים לאדם עם מוגבלות המופיע בבית המשפט. אמצעי כזה יכול שייכלל בהמלצת חוקר מיוחד לפי סעיף 7(ד) המוצע או שיתבקש בבית המשפט; מוצע לאפשר לבית המשפט להתיר שימוש באמצעי שלא נזכר במפורש בחוק; עם זאת, מכיוון שסוג האמצעי לא נקבע מראש אלא נתון לשיקול דעת בית המשפט, נאמר

פרק ד': הוראות שונות

24. (א) לא יפרסם אדם קלטת או תמליל חקירה, או העתק של כל אחד מהם, אלא ברשות בית המשפט; העובר על סעיף קטן זה, דינו - מאסר 3 שנים.
- (ב) בסעיף זה, "פרסום" - הצגה, השמעה, הפצה או העברה מחוץ לבית המשפט, למעט לידי כל אחד מאלה או בפניו:
- (1) הנאשם, סניגורו והמתמחה בעריכת דין תחת פיקוחו של הסניגור, או אדם אחר שהוסמך לעיין בחומר החקירה לפי סעיף 74(א) לחוק סדר הדין הפלילי, והכל בכפוף להוראות סעיף 11;
 - (2) תובע כמשמעותו בסעיף 12 לחוק סדר הדין הפלילי, ומי שמתמחה בעריכת דין תחת פיקוחו;
 - (3) חוקר מיוחד;
 - (4) שוטר או חוקר אחר הנוקק לקלטת או לתמליל לצורך מילוי תפקידו בחקירת העבירה;
 - (5) פקיד סעד הנוקק לקלטת או לתמליל לצורך מילוי תפקידו על פי חוק.
- (ג) כל אדם שהגיע אליו מידע שנאסף אגב ביצוע חוק זה לגבי מוגבלותו של אדם, ישמורנו בסוד, לא יעשה בו כל שימוש ולא יגלה אותו לאחר, אלא במידה הנדרשת לביצוע הוראות חוק זה, ובכפוף להוראות כל דין או על פי צו בית משפט.
- (ד) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (ב), רשאי בית המשפט, מיוזמתו, לבקשת בעל דין או לבקשת אדם עם מוגבלות, להורות, בצו, כי כל מידע לגבי אדם עם מוגבלות שנמסר אגב חקירה וכן כל מסמך או פרט הקשור לחקירה, יישמר בסודיות ויהיה אסור בפרסום, כדי להגן על פרטיות האדם ועל כבודו.

דבריו הסבר

סעיף 24(א) ו-(ב) המוצע אוסר פרסום קלטת ותמליל החקירה בלא אישור בית המשפט, אלא אם כן מדובר בהעברת החומר לנאשם, לסניגורו או לבמה נושאי תפקידים אחרים, כמפורט בסעיף המוצע; הסדר דומה קבוע בסעיף 6 לחוק הגנת ילדים.

סעיף 24(ג) המוצע קובע הוכח סודיות על מידע כלשהו שנאסף אגב ביצוע הוראות חוק זה אשר נוגע למוגבלותו של אדם; הפרת הסעיף תיכנס בגדר סעיף 2(ז) לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981, שלפיו פגיעה בפרטיות היא, בין השאר, הפרה של חובת סודיות שנקבעה בדין לגבי עניניו הפרטיים של אדם, ואשר העונש בשלה, לפי הוראות סעיף 5 לאותו חוק, הוא 5 שנות מאסר.

סעיף 24(ד) ו-(ה) המוצע קובע את סמכות בית המשפט לקבוע חובת סודיות לגבי מידע שנמסר אגב חקירה או משפט, אף אם אינו נכנס בגדר סעיף 24(ג), אם הדבר נדרש כדי להגן על פרטיות האדם עם המוגבלות ועל כבודו.

סעיף 2 לחוק חקירת עדים קובע, כי בחקירת עד בבית משפט לא ירשה בית המשפט חקירה אשר, לדעת בית המשפט, אינה לענין הנירוץ ואינה הוגנת; הסעיף מצייין, כי כפרט לא ירשה בית המשפט חקירה שיש בה משום עלבון, הפחדה, התעיה או ביוש שאינם לענין הנירוץ ואינם הוגנים. ייתכן מצב שבו שאלית מטוימות שנשאל עד במהלך עדותו היו עומדות בתנאי הסעיף האמור לולא היה אדם עם מוגבלות, אך אותן שאלות עצמן עלולות להוות חקירה שיש בה הפחדה, ביוש וכיוצא באלה כאשר הוא עם מוגבלות; לפיכך מוצע לקבוע בסעיף 23(ד) המוצע, כי בחינת קיומם של תנאי סעיף 2 לחוק חקירת עדים תיעשה תוך התחשבות במוגבלותו השכלית או הנפשית של הנחקר.

סעיף 24 החוק המוצע מסדיר את הקלטת חקירתם של אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית, וכן קובע הסדרים הכרוכים כמתן חוות דעת בדבר מוגבלותם; כדי להגן על פרטיותם של אנשים כאמור, מוצע לקבוע חובת סודיות הן באשר לקלטת ולתמליל החקירה והן באשר למידע שנאסף אגב ביצוע הוראות החוק המוצע ואשר נוגע למוגבלותו של אדם.

(ה) הסמכות לתת צו כאמור בסעיף קטן (ד) תהא נתונה לבית המשפט שבפניו מופיע האדם עם המוגבלות כעד או כבעל דין; במקרה של חקירה שאינה מלווה בהתדיונות לפני בית המשפט, תהא הסמכות האמורה נתונה לבית משפט השלום שבאזור שיפוטו מתנהלת החקירה.

25. שר המשפטים רשאי, בצו, בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לשנות את התוספת.

26. (א) שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.
(ב) תקנות לפי סעיף קטן (א) יותקנו בהתייעצות עם נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות כמשמעותה בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998¹³, ואם התקנות נוגעות גם למשרד ממשלתי אחר – גם עם השר הממונה על אותו משרד.

27. בחוק הגנת ילדים, אחרי סעיף 4 יבוא:

4א. ילד שהוא אדם עם מוגבלות שכלית כהגדרתו בחוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004, ייחקר בידי חוקר ילדים שהוא חוקר מיוחד כהגדרתו באותו חוק, ואולם אין בהוראות סעיף זה כדי לפגוע בתחולת ההסדר שבחוק זה כאשר העבירה שבה נחקר הילד היא עבירה המנויה בתוספת.

28. בחוק סדר הדין הפלילי –

(1) בסעיף 1, לפני ההגדרה "מעשה" יבוא:

"חוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות" – חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004;

דבריו הסבר

עשויה להיות רבה יותר לגבי עד שהוא אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית המתקשה לשחזר את האירועים ולחזור עליהם; הסעיף המוצע קובע כי אם הוגש כתב אישום לבית המשפט בעבירה שבה מתלונן או עד הוא אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית, ניתן לגבות את עדותו לאלתר. הסדר דומה קיים בסעיף 117 לחוק סדר הדין הפלילי לגבי כלל העדים, בהתקיים תנאים מסוימים, כגון העדר אפשרות לגבות את העדות במהלך המשפט, וכסעיף 117א לאותו חוק – לגבי חקירות ילדים.

הניסיון מלמד כי השימוש באפשרות של גבוית עדות לאלתר לפני הגשת כתב האישום לענין חקירת ילדים נעשה במקרים מועטים בלבד, זאת בשל העדר מידע מספיק בשלב זה, לרבות בשאלת עצם הגשת כתב האישום. לפיכך הוגבלה האפשרות לגביית עדות מוקדמת, לפי המוצע, למועד שלאחר הגשת כתב אישום לבית המשפט (לפסקאות (1) עד (3) המוצעות).

סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי קובע כי הימנעות הנאשם מהעיד עשויה לשמש חיזוק למשקל הראיות של התביעה וכן סיוע לראיות התביעה במקום שדרוש להן סיוע, אך לא תשמש סיוע לצורך סעיף 11 לחוק הגנת ילדים. סעיף 11 האמור מתייחס להרשעה על סמך עדות שבה חוקר ילדים או על זכרון דברים או זכרון חשבון

סעיף 27 חוק הגנת ילדים קובע כי ילדים עד גיל 12 או 14, לפי סוג העבירה, ייחקרו בעבירות מסוימות של מין ואליומות על ידי חוקרי ילדים הפועלים במסגרת משרד הרווחה; הסעיף המוצע בא להבהיר, כי אין בהוראות החוק המוצע, הקובע חקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות בידי חוקרים מיוחדים, כדי לפגוע בהסדר הקובע בחוק הגנת ילדים, הכולל גם אפשרות שחוקר ילדים יעיד בבית המשפט במקום הילד באותן עבירות.

עם זאת, כיוון שהחוק המוצע קובע כי החוקרים המיוחדים ייחקרו אנשים עם מוגבלויות שכליות יעברו הכשרה מיוחדת, מוצע לקבוע כי ילדים עם מוגבלויות שכליות ייחקרו בידי חוקרי ילדים שעברו גם הכשרה מיוחדת כאמור; מאחר שאין בחוק המוצע הסדר של חקירה בידי חוקרים מיוחדים לענין אנשים עם מוגבלויות נפשיות, ימשיך ההסדר שבחוק הגנת ילדים לחול על ילדים עם מוגבלויות כאמור, בלא שינוי.

סעיף 28 מוצע להוסיף את סעיף 117 לחוק סדר הדין הפלילי ולקבוע בו הוראה שעניינה עדות מוקדמת של אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית. מטרת הסעיף המוצע לקצר את משך הזמן שחולף ממועד החקירה עד מתן העדות בבית המשפט, אשר השפעתו

¹³ ס"ח התשנ"ח, עמ' 152.

(2) אחרי סעיף 117 א יבוא:

117 ב. (א) הוגש כתב אישום לבית משפט בעבירה שבה מתלונן או עד הוא אדם עם מוגבלות שכלית או אדם עם מוגבלות נפשית, כהגדרתם בחוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות, רשאי בית המשפט לגבות לאלתר את ערותו של אותו אדם, על פי בקשתו של התובע או של הנאשם.

עדות מוקדמת של אדם עם מוגבלות

(ב) גביית עדות לאלתר כאמור בסעיף קטן (א) תתועד בהתאם להוראות סעיף 10 לחוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות;

(3) בסעיף 121(א), במקום "לפי סעיף 117 או לפי סעיף 117א" יבוא "לפי סעיפים 117, 117א או 117ב";

(4) בסעיף 162 -

(א) האמור בו יסומן "(א)", ובו, בסופו יבוא "או לצורך סעיף 20(ד) לחוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות".

(ב) אחרי סעיף קטן (א) יבוא:

"(ב) הימנעות הנאשם מהעיר לא תשמש ראיה לחובתו, אם התקבלה חוות דעת מומחה שלפיה הנאשם הוא אדם עם מוגבלות שכלית או אדם עם מוגבלות נפשית כהגדרתם בחוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות".

29. בחוק בתי המשפט -

תיקון חוק בתי המשפט

(1) בסעיף 68(ב), בפסקה (4), במקום "קטין או חסר ישע כהגדרתו בסעיף 368א לחוק העונשין, התשל"ז-1977" יבוא "קטין, חסר ישע כהגדרתו בסעיף 368א לחוק העונשין, התשל"ז-1977, וכן אדם עם מוגבלות שכלית או אדם עם מוגבלות נפשית, כהגדרתם בחוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ד-2004 (כחוק זה - חוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות)";

ד ב ר י ה ס ב ר

מסקנות נגדו מעצם הימנעותו מעדות (לפסקת 4(ב) המוצעת).

סעיף 29 סעיף 68(א) לחוק בתי המשפט, שענינו פומביות הדיון, קובע את הכלל ולפיו בית המשפט ידון בפומבי. בסעיף 68(ב) לחוק בתי המשפט נקבעו המקרים החריגים לכך, שבהם רשאי בית המשפט לדון בענין מסוים, או בהלקו, בדלתיים סגורות. בין העילות המנויות בסעיף, הגנה על ענינו של קטין או חסר ישע כהגדרתו בסעיף 368א לחוק העונשין, הגנה על ענינו של מתלונן או נאשם בעבירת מין או בעבירה על פי החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ה-1998; חשש שהעד יירתע מלהעיד עדות חופשית או מלהעיד בכלל אם הדיון יהיה פומבי.

מוצע לתקן את סעיף 68(ב) לחוק בתי המשפט, ולהוסיף לפסקה (4) של הסעיף האמור, שענינה הגנה על ענינם של קטינים וחסרי ישע בעילה לסגירת דלתיים, גם

דבר חקירה על ידיו, בלי שהילד שאותו חקר מעיד בבית המשפט. הוראה דומה לרישה של סעיף 162 קיימת גם בסעיף 152(ב) לאותו חוק, ולפיו הימנעות נאשם מהשיב לאישום או לשאלות בית המשפט עשויה לשמש חיזוק למשקל הראיות של התביעה. מוצע להוסיף לסעיף 162 לחוק סדר הדיון הפלילי הוראה, ולפיה הימנעות הנאשם מהעיד לא תשמש סיוע הנדרש לצורך הרשעה על סמך אמרתו של אדם עם מוגבלות. שבית המשפט פטר אותו ממסירת עדותו מכיוון שאינו מסוגל להעיד, לפי סעיף 20 המוצע (לפסקת משנה (א) המוצעת). זאת, בדומה להסדר האמור לגבי סעיף 11 לחוק הגנת ילדים (לפסקה 4(א) המוצעת).

כמו כן מוצע להוסיף לסעיף 162 לחוק סדר הדיון הפלילי הוראה בסעיף קטן (ב), שתקבע כי הימנעות נאשם מהעיד לא תשמש ראיה לחובתו אם התקבלה חוות דעת מומחה ולפיה הוא אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית. הנישה העומדת מאחורי הסעיף המוצע היא שככל שמדובר באדם עם מוגבלות, אין מקום להסיק

הצעות חוק - הממשלה 101, י"ט באייר התשס"ד, 10.5.2004

(2) בסעיף 30(ד) בסופו יבוא "או לשם הגנה על פרטיותו של אדם עם מוגבלות שכלית או של אדם עם מוגבלות נפשית, כהגדרתם בחוק חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות, שהוא בעל דין, עד או אדם אחר ששמו הוזכר בדיון".

30. (א) שר המשפטים רשאי, בצו, באישור השר הממונה ושר הרווחה, להחיל את הוראות חוק זה, כולן או מקצתן, על רשות אחרת המוסמכת לחקור על פי דין (בסעיף זה, הרשות החוקרת) בצו כאמור ויקבעו גם בעלי התפקידים ברשות החוקרת המוסמכים לאשר פעולות הדורשות אישור קצין משטרה לפי חוק זה; בסעיף זה, "השר הממונה" – השר הממונה על הרשות החוקרת.

החלת הוראות החוק על חקירות מטעם רשות חוקרת

(ב) הוראות חוק זה לענין חקירה בירי חוקר מיוחד יכולה, על אף האמור בחוק חקירת חשודים, בכפוף לכל צו שיותקן לפי סעיף 16(ג) לאותו חוק, לגבי חוקרים מיוחדים.

31. (א) חוק זה יחול בהדרגה כמפורט בפסקאות (1) עד (3), החל כמועדים הקבועים באותן פסקאות:

(1) לגבי עבירה כאמור בפרט 1 לתוספת – בתום שנה מיום פרסומו של חוק זה;

(2) לגבי עבירות כמפורט להלן – בתום שנתיים מיום פרסומו של חוק זה:

(א) עבירה כאמור בפרט 2 לתוספת, כשהחשוד והנפגע הם בני משפחה של האדם עם המוגבלות או כשהחשוד הוא בן משפחה והנפגע הוא האדם עם המוגבלות;

(ב) עבירה כאמור בפרט 3 לתוספת, לפי סעיפים 337, 336 ו-336 לחוק העונשין;

(3) לגבי עבירות כאמור בפרט 2 או 3 לתוספת שהוראות פסקה (2) לא חלות לגביהן – במועד שיקבע שר המשפטים, בצו, בהסכמת שר האוצר.

ד ב ר י ה ס ב ר

מוגבלות שכלית או נפשית תהווה נימוק לצו איסור פרסום (לפסקה (2) המיצגת).

סעיף 30 וההגדרה "חוקר משטרה" שבסעיף 2

ההגדרה "חוקר משטרה" שבסעיף 2 להצעת החוק, כוללת, נוסף על שוטר וחוקר במחלקה לחקירות שוטרים שבמשרד המשפטים, גם מי שרשאי לערוך חקירות מטעם רשות אחרת שקבע שר המשפטים, בצו לפי סעיף 30 המוצע (פסקה (3) להגדרה האמורה).

מוצע לאפשר לשר המשפטים להחיל בצו את הוראות החוק המוצע, כולן או מקצתן, על רשות המוסמכת לחקור על פי דין (להלן – הרשות החוקרת), מלבד המשטרה והמחלקה לחקירות שוטרים שבמשרד המשפטים; החלה כאמור תיעשה לאחר אישור שר הרווחה והשר הממונה על הרשות החוקרת.

עולה של הגנה על ענינו של אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית (לפסקה (1) המוצעת).

סעיף 30 לחוק בתי המשפט, שענינו איסור פרסומים, מונח נישאים אחדים שלגביהם חל איסור פרסום בלא רשות בית המשפט, ובהם דיון שהתנהל בבית משפט בדלהיים סגורות, פרטיו של קטין המעורב בעד או כנאשם או כנפגע עבירה במשפט פלילי, בעיקר בשל עבירות מין (סעיפים קטנים (א) עד (ג)), כמו כן קובע הסעיף האמור, בסעיף קטן (ד), כי בית משפט רשאי לאסור כל פרסום בקשר לדיוני בית המשפט, אם הוא רואה צורך בכך לשם הגנה על ביטחונה של בעל דין, עד או אדם אחר ששמו הוזכר בדיון.

מוצע להקן את סעיף 30(ד) לחוק בתי המשפט, ולהוסיף לי הוראה הקובעת כי פרטיותו של אדם עם

- (ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), תחולתו של סעיף 10(א1) לענין סעיף 17 תהיה –
- (1) לגבי חקירת חשודים בעבירות כאמור בפסקאות (1) עד (3) של סעיף קטן (א) – במועד שלא יקדם מתום שלוש שנים מיום פרסומו של חוק זה;
- (2) לגבי חקירת עדים ומתלוננים בעבירות כאמור בפסקה (1) – במועד שלא יקדם מתום חמש שנים מיום פרסומו של חוק זה.

תוספת

(סעיף 3)

1. עבירות לפי סעיפים 199 עד 214, 298, 300, 305 ו-345 עד 351 לחוק העונשין.
2. עבירות לפי סעיפים 329(א1) ו-333 לחוק העונשין.
3. עבירה, לפי כל דין, של אחראי על קטין או חסר ישע, שנעברה כלפי האדם שעליו הוא אחראי.

הצעת חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון (תיקון מס' 7), התשס"ד-2004

1. בחוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון, התשמ"ג-1983 (להלן – החוק העיקרי), שינוי שם החוק בשם החוק, במקום "הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון" יבוא "הגבלת הפרסומת והשיווק של מוצרי טבק".
2. בסעיף 1 לחוק העיקרי –
 - (1) בהגדרה "מוצרי טבק", אחרי "לעישון" יבוא "להרחה, ללעיסה או למציצה" ובמקום "סיגרלות וטבק מקטרת" יבוא "סיגרלות, טבק לנרגילה וטבק למקטרת";
 - (2) בהגדרה "פרסומת לשם מסחרי", במקום "סיגרלות וטבק מקטרת" יבוא "סיגרלות, טבק לנרגילה וטבק למקטרת".

דברי הסבר

סעיף 2 מוצע לתקן את ההגדרה "מוצרי טבק" שבסעיף 1 לחוק, כך שתכלול גם מוצרי טבק שנועדו להרחה, ללעיסה או למציצה ולא דווקא לעישון.

הרחבת ההגדרה מוצעת כעקבות ההגדרה נכ"ש שהיא מופיעה באמנת המסגרת לפיקוח על טבק (Framework Convention On Tobacco Control) אשר אימצה בידי המדינות החברות בארגון הבריאות העולמי בג'נבה ב-21 במאי 2003, ונחתמה בידי ישראל ביום כ"ב בסיון התשס"ג (28 ביוני 2003). כן מוצע להדגיש שבין מוצרי הטבק נכלל גם טבק לנרגילה.

במקביל, מוצע לתקן גם את ההגדרה "פרסומת לשם מסחרי" ולהרחיבה כעקבות הרחבת ההגדרה "מוצרי טבק".

כללי

חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון, התשמ"ג-1983 (להלן – החוק), מגביל את הפרסומת למוצרי טבק לעישון. בהצעת החוק המתפרסמת בזה, מוצע להרחיב את תחולת החוק ולהחילו גם לגבי מוצרי טבק המיועדים להרחה, ללעיסה או למציצה, וכן לאסור מכירת מוצרי טבק למו שטרם מלאו לו שמונה עשרה שנים, שכן אין מחלוקת שככל שגיל תחילת העישון נמוך יותר הנוק הבריאותי רב יותר.

סעיף 1 מוצע לשנות את שם החוק כך שייתן ביטוי לתחומים המוסדרים בחוק אשר אינם עוסקים בהגבלת פרסומת בלבד, למשל הגבלות על דרכי שיווקם של מוצרי טבק, וכן להתאימו למטרות החוק המוצע.

¹ ס"ח התשס"ג, עמ' 158; התשס"א, עמ' 222.

- א. 8א (א) לא ימכור אדם מוצר טבק לקטין.
 (ב) בעל עסק או מי שעובד בעסק רשאי לדרוש מאדם המבקש שישפיק לו מוצר טבק שיציג לו תעודה שבה ניתן לוודא את גילו.
 (ג) בעל עסק שבו מוכרים מוצרי טבק יציג במקום בולט בעסקו בצורה שקבע שר הבריאות, הודעה המפרטת את הוראות סעיפים קטנים (א) ו-(ב).
 (ד) מי שלא קיים את הוראות סעיף קטן (ג) רואים איתו כמי שלא קיים תנאי מתנאי הרישיון שניתן לו לפי חוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968, והוראות החוק האמור יחולו עליו.

איסור מכירת מוצרי טבק לקטין

- (1) בסעיף קטן (א) אחרי "מהוראות חוק זה" יבוא "למעט סעיף 8א" אחרי "לחוק העונשין, התשל"ז-1977" יבוא "(בסעיף זה - חוק העונשין)" ובסופו יבוא "לחוק העונשין";
 (2) אחרי סעיף קטן (א) יבוא:
 "(1א) המוכר מוצר טבק לקטין בניגוד להוראות סעיף 8א, דינו - קנס כאמור בסעיף 61(א1) לחוק העונשין."

ד ב ר י ה ס ב ר

הסנקציות שבחוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968, כלפי אותו עסק (סעיף 8א(ד) המוצע).

השפעת החוק המוצע על זכויות ילדים

רבים מהצרכנים של מוצרי טבק הם קטינים שטרם מלאו להם שמונה עשרה שנים, והם צעירים מכדי לקבל החלטה מודעת בדבר ההשפעות החמורות של צריכת מוצרים כאמור.

הצעת חוק זו מטרתה לצמצם את תופעת ההתמכרות למוצרי טבק על ידי קטינים, ולתרום להבטחת זכותם של קטינים לעתיד בריא יותר. זאת, באמצעות קביעת עבודה של איסור מכירת מוצרי טבק לקטינים ועונש בצורה הטלת חובה על בעל עסק לממכר מוצרי טבק להציג במקום בולט בעסקו שלט המפרט את איסור המכירה לקטינים ואת האפשרות לדרוש תעודה מזהה כאמור (סעיף 8א(ג) המוצע) אי הצגת שלט כאמור כמזהה כהפרת תנאי מהנאי רישיון העסק, רבר שיאפשר הפעלת שאינם לעישון.

מוצע לקבוע הוראה האוסרת מכירת מוצרי טבק לקטינים (סעיף 8א(א) המוצע)

במקביל מוצע לחקן את סעיף 11 לחוק, שענינו עונשין, ולקבוע כי הפרת הוראת סעיף 8א(א) המוצע תהווה עבירה פלילית שעונשה קנס (שיעור הקנס עומד היום על סך של עד 12,900 שקלים חדשים).

עוד מוצע לקבוע כי בעל עסק או מי שעובד בעסק יהיה רשאי לדרוש ממי שמבקש לרכוש מוצר טבק שיציג תעודה מזהה, כדי לברר את גילו (סעיף 8א(ב) המוצע).

מוצע לחייב בעל עסק שבו מוכרים מוצרי טבק להציג במקום בולט בעסקו שלט המפרט את איסור המכירה לקטינים ואת האפשרות לדרוש תעודה מזהה כאמור (סעיף 8א(ג) המוצע) אי הצגת שלט כאמור כמזהה כהפרת תנאי מהנאי רישיון העסק, רבר שיאפשר הפעלת

² ס"ח התשכ"ח, עמ' 204.
³ ס"ח התשל"ז, עמ' 226.